

Zülfiye Zeynep Bakır

İNSANI DIPLOMASI

ARAŞTIRMA 61

NİSAN 2018

İnsani Diplomasi

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İnsani Diplomasi

Araştırma 61

İnsani Diplomasi
Nisan 2018

Hazırlayan:
Zülfiye Zeynep Bakır

Genel Yayın Yönetmeni:
Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör:
Ümmühan Özkan

Web Editörü:
Zülfiye Zeynep Bakır

©İNSAMER 2018

Bu yayının bütün hakları
İNSAMER İnsani ve Sosyal
Araştırmalar Merkezi'ne aittir.
İNSAMER'in izni olmaksızın
yayının metni herhangi
bir formda yayımlanamaz,
kopyalanamaz, çoğaltılamaz
ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak
gösterilerek alıntı yapılabilir.

Referans İçin:
Bakır, Zülfiye Zeynep, "İnsani
Diplomasi", Araştırma 61,
İNSAMER, Nisan 2018.

Bu yazının içeriği ile ilgili
bütün sorumluluk müellifine
aittir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	01
İnsani Diplomasinin Uygulanması	04
Türkiye'nin İnsani Diploması Anlayışı	07
İnsani Diploması ve İHH	10
Sonnotlar	14

Giriş

İnsani diplomasi, savaş veya kriz gibi sebeplerle mağduriyet yaşayan toplumlarda sivillerin hayatının kurtarılması, insani yardıma ulaşmaları veya bölgelerindeki krizin aşılmasında insani yardım dışı faaliyetleri ifade eden bir kavramdır. Batılı kaynaklarda, “mağdur durumdaki toplumlara yardım konusunda temel insani yardım ilkelerine bağlı kalınması gerektiğine politika yapıcıların ve kânaat önderlerinin ikna edilmesi işi”¹ olarak tanımlanmaktadır. Üzerinde ittifak edilen evrensel bir tanımla da insani diplomasi, temel insani prensipleri ve insani alanı koruyan önlemleri içeren yeni bir sahadır. En özet ifade ile insani diplomasi, insani yardımın mağdurlara ulaştırılması için yürütülen sivil diplomatik faaliyetleri konu edinir.

İnsani diplomasi alanı olağan dışı koşullardır. Hayatın normal akışının bozulması nedeniyle sivil can kayıplarının ya da mağduriyetlerin her an yaşanabileceği durumlarda uygulanmaktadır.

İnsani diplomasi doğuşu, uluslararası hukuk, insancıl hukuk, mülteciler hukuku gibi birçok yasal

düzenlenmenin görmezden gelinmesi ile yakından ilgilidir. Zira, hukuki anlamda var olan birçok kurala rağmen devletlerin insan hayatını öncelemekten uzak, çıkar odaklı uygulamaları, kriz bölgelerindeki problemlerin baş sorumlusu olarak görülmektedir. Klasik diplomasi ile çözülemeyen birçok sorun, sivil aktörlerce yürütülen insani diplomasi sayesinde sonuca ulaştırılabilmektedir.

İnsani diplomasi müdafaa, müzakere, iletişim, resmî anlaşmalar ve diğer tedbirleri içermektedir. Yürütülen bu sürece hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve bireyler dâhildir. Klasik diplomasi sadece resmî

İnsani diplomasi, insani yardımın mağdurlara ulaştırılması için yürütülen sivil diplomatik faaliyetleri konu edinir.

diplomatların dâhil olduğu bir süreci ifade ederken, insani diplomaside başrolü sivil aktörler oynamaktadır.

Sivil diplomasi yürütülürken tamamen insani unsurlar göz önünde bulundurulduğundan, karar alıcılara ve kanaat önderlerine temel insani ilkelere saygıyla hareket etmeleri konusunda sivil baskı en önemli araçtır. Bunun yanı sıra var olan uluslararası insancıl hukuk ve teamüller, insani diplomasinin hayati araçlarıdır.

Bu terim, son yıllarda yalnızca insani yardım kuruluşları tarafından değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası acil durumlara cevap vermek üzere çalışan resmî ve sivil kurumlar tarafından da kullanılmaktadır. Bu

anlamda insani diplomasi hem risk önleme hem de kriz yönetimiyle doğrudan ilgili hale gelmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken temel husus, insani ve sivil diplomasi yürütülürken siyasi ve ulusal önceliklerden öte tamamen insani unsurların göz önünde bulundurulması gereğidir. Karar alıcılara ve kanaat önderlerine savunmasız insanların çıkarları ve temel insani ilkelere saygıyla hareket etmeleri konusunda sivil baskı uygulanması esas alınmaktadır.

Son yıllarda insani krizler ve insan hakları ihlalleri hakkındaki “fon toplama amaçlı olmayan” kampanyalar ve medya vasıtasıyla yapılan duyurular da insani diplomasinin kapsamına girmektedir. Bu kanallar vasıtasıyla uluslararası toplumun inisiyatif alabilecek kurumlarını harekete geçirmek ve çözüm üretmelerini teşvik etmek kolaylaşmaktadır.

Bu yönüyle insani diplomasi, yerel ve uluslararası düzeydeki aktörlerin ve kaynakların uyumlu ve verimli bir şekilde seferber edilmesini sağlamak üzere yürütülen dolaylı bilinçlendirme çabalarını da kapsamaktadır. İnsani diplomasi, insani yardım kuruluşları, devletler ve özel sektör yetkilileri tarafından kişileri, kurumları yahut toplumları insani yardım hususunda bilinçlendirmek ve onları yardım çalışmalarına seferber etmek için bir araç olarak kullanılabilir.²

İnsani krizler ve insan hakları ihlalleri hakkındaki “fon toplama amaçlı olmayan” kampanyalar ve medya vasıtasıyla yapılan duyurular da insani diplomasinin kapsamına girmektedir.

İnsani diplomasi bazı durumlarda “afet diplomasisi” (*disaster diplomacy*) ve “müdahale diplomasisi” (*intervention diplomacy*) şeklinde adlandırıl- sa da bu üç kavram aktörler ve orta- ya çıkan sonuçlar itibarıyla başkalık- lar göstermektedir.³

İnsani diplomasi üç aşamalı bir yo- ğunlukta yürütülmektedir:

- Müzakere
- Pazarlık
- Baskı

Yukarıdaki aksiyomlar göz önünde bulundurulduğunda, uygulama bakı- mından geleneksel diplomasi ile insa- ni diplomasi arasında ortaklıklar ol- duğu aşikârdır. Ancak burada temel nitelik farkı olarak; geleneksel dip- lomasi devletlerin çıkarı için yürü- tülürken, insani diplomasi sivillerin hayatını veya özgürlüklerini kurtar- mak için yürütülmektedir. Batı'daki dar anlamıyla ise, insani diplomasi, ih- tiyaç içindeki bir bölgeye insani yar- dımın ulaştırılması için ilgili devlet- lerle yürütülen çalışmalardır.

Yabancı bir ülkede ait oldu- ğu devleti temsil etme işi olan klasik diplomaside diplomat- lar, hükümetlerinin verdiği ta- limatlara göre hareket etmek- le yükümlüdür. Belirli hukuki sınırlar içerisinde davranmak mecburiyetinde olan bu kişi- ler, kendilerine çizilen hudu- du aştıklarında *persona non grata* yani *istenmeyen kişi* ilan edilme tehdidiyle karşı karşı- ya kalabilmektedir.

İnsani diplomasi ise *ad hoc* (geçici) bir görünüm arz etmektedir. İnsani diplomasi yürütenler herhangi bir devlet otoritesinin askerî yahut si- yasi tahakkümü altında bulunmaz- lar. Bu diplomasinin genelgeçer ku- ralları ve yaptırımları yoktur. Kriz durumlarında görevlerini yerine ge- tirmeyen devletlerin egemenlik iddi- asına rağmen, insani diplomasi faali- yetleri yürütülmeye başlanabilir. İn- sani diplomasiyi yürütme konusun- da yetki, resmî bir merciden değil ya mağdurlardan ya da bizzat insani ak- törün inisiyatifinden kaynaklanabilir.

Bununla birlikte, insani krizlerin giderilmesi noktasında sınırları aşan yardım aktörleri de belirli bir rejim için çalışan klasik diplomatlar gibi is- tenmeyen kişi ilan edilme riski taşır. İnsani diplomasi yürütecek aktörler, devletlerin egemenlik haklarına ay- kırık bir tutum sergileyemeyecekle- ri gibi, var olan yasalara aykırı ola- rak yorumlanacak tutum içinde de bulunamazlar.

Dar anlamıyla bugün insani dip- lomasi, bir insani yardımın ihtiyaç içindekilere ulaştırılması için yürü- tülen müzakere sürecini ifade etmek- tedir. Bu sebeple insani diplomasinin ilk hedefi mağdur durumda bulunan ama farklı siyasi sebeplerle yardıma ulaşamayan sivillere insani yardım- ların ulaştırılması önündeki engelle- ri kaldırmaktır.

İnsani organizasyonlar tarafından yürütülen diplomaside önemli olan, kuruluşların söz konusu çalışma- ları bir bütünlük içerisinde yürütebil- meleridir. İnsani yetkililerin bu tür

Uluslararası hukuk normlarına saygı gösterilmesi, yerel halkın desteklenmesi ve insani amaçların insani prensipler dikkate alınarak yerine getirilme girişimi, insani diplomasinin en yaygın biçimini oluşturmaktadır.

aktivitelerini organize ederken, buldukları ülkelerde varlıklarını tesis etmeleri, krizlerden etkilenen bölge halkına müzakere yolu ile ulaşmaları gerekmektedir. Uluslararası hukuk normlarına saygı gösterilmesi, yerel halkın desteklenmesi ve insani amaçların insani prensipler dikkate alınarak yerine getirilme girişimi, insani diplomasinin en yaygın biçimini oluşturmaktadır.⁴

Bağımsızlık, tarafsızlık gibi temel

insani ilkeler tarafından yönlendirilen yardım faaliyetleri, krizlerden etkilenen insanlar arasında hiçbir ayırım yapılmadan uygulanır. Bununla birlikte herhangi bir anlaşmazlığa taraf olmadan; yani muayyen bir aktörün sahip olabileceği politik, ekonomik, askerî veya diğer hedeflerden özerk hareket eder.⁵

“Diplomasi” ile “insanilik” veya “insani yardım” gibi kavramların ilişkisi konusunda üzerinde tamamiyle ittifak edilmiş bir yöntem bulunmamaktadır.

İnsani Diplomasinin Uygulanması

Bütün bu benzerliklerin ve farklılıkların yanı sıra insani diplomasi kavramının sınırları hem insani yardım çalışanları hem de insani yardım kuruluşları açısından da muğlaklık arz etmektedir. İnsani yardım çalışanları, buldukları kriz bölgelerinde her gün bir şekilde türlü insani pazarlıklar gerçekleştirse de kendileri bir diplomat olarak görülemez. Çoğu kez, insani yardımların ulaştırılması için yürüttükleri bu tür bir aktiviteyi bilinçli diplomatik bir faaliyet olarak

gerçekleştirmediklerinden, yapılanlar hep insani yardımın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Batı’da birçok insani yardım çalışanı, kriz bölgeleriyle ilgili süreçlerde savaş ve barışı ilgilendiren konuların, devletin eğitimli profesyonelleri tarafından yürütülen bir işlevi olduğunu kabul etmekte ve yardım kuruluşlarının görev alanlarına giren bir meşguliyet olmadığını düşünmektedir.⁶

Diğer yandan yardım aktörleri, insancıl zorunluluk olarak gördükleri

şeyleri uygularken, -karşı karşıya kaldıkları engeller göz önünde bulundurulduğunda- diplomatik alanda yer alan aktörlerden daha fazla risk alabilmektedirler. Çoğu zaman insani aktörler, yaşanan acının dindirilmesi ve insani krizlerin giderilmesi için bölge hükümetini ikna etme çabasına girişirler.

Üstelik geleneksel diplomatlar, genellikle arka planda çalışırken, insani yardım çalışanları, insani hedefler doğrultusunda “kamuoyuna” gidebilmektedir. Kriz coğrafyalarında yaşayan insanlara yönelik bir farkındalık oluşturma girişiminde, medya ve iletişim araçlarının kullanımı, insani diplomasinin yöntemlerinden biri haline gelmektedir.

“Diplomasi” ile “insanlık” veya “insani yardım” gibi kavramların ilişkisi konusunda üzerinde tamamıyla ittifak edilmiş bir yöntem de bulunmamaktadır. Bununla beraber insani yardım kuruluşlarının kullandığı

“insani diplomasi” kavramına ilişkin tartışmaları üç ana görüşe indirgemek mümkündür:

a. Diplomasi kavramı ile insanlık kavramlarını tezat gören ve bir arada bulunmalarına karşı çıkan “oksimoron” (*oxymoron*) yaklaşımı. Bu yaklaşıma göre, insani yardım görevlileri insani yardım yapar, diplomatlar da diplomasiyle ilgilenir. Her ikisi ayrı ve bazen birbirleriyle çelişen faaliyetlerdir. Bunlar hiçbir koşulda birbirlerinin alanına girme anlamına gelecek bir eylemde bulunamazlar. Bunlara göre, sınırlı hedeflere sahip olan insani aktörler, çatışma bölgelerindeki karışıklıklara kendi başlarına çözüm üretemez; yalnızca çatışmadan zarar gören bölgelelere yemek, barınak ve sağlık materyalleri temin edebilirler. Burada tartışılan konu, insani faaliyetlerin bir diplomasi olarak kabulünde, yardım uygulamalarının birtakım devletlerin çıkarlarına göre yönlendirilmesi endişesiyle ilgilidir. Bu yaklaşıma göre insani diplomasinin özü, acıları dindirmek, yaşamları kurtarmak ve insani prensipleri korumaktır.

b. Bunun tersi bir anlayışı içeren ikinci nosyon “sağduyu” (*common sense*) yaklaşımıdır. Bu kanıya göre, insani yardım aktörleri faaliyet yürüttükleri sahada görevlerini yerine getirebilmek için müzakerelerde

bulunabilirler. Bu fikri benimseyen insani yardım aktörlerinin oksimoronistlere nazaran insani diplomasi kavramından daha az rahatsız olmasının nedeni; Soğuk Savaş sonrası dönemde, doğal afet bölgelerinde gerçekleştirilen askerileştirilmiş insani müdahale ile sivil toplumlara temel kaynakların sağlanması için uygulanan uluslararası operasyonlar da dâhil olmak üzere her türlü insani yardım faaliyetindeki muazzam artıştır. Söz konusu insani uygulamaların bir sonucu olarak yardım çalışanları insani uygulamalarda siyasi duyarlılıklarla kaçınılmaz olarak karşı karşıya kalmışlardır. Bu duyarlılıkların bazıları öngörülebilirken birçok da tahmin edilememiş; yardım yetkilileri, insani faaliyetlerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için bu politik hassasiyetleri gözetmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla operasyonel amaçlara ulaşmak için ev sahibi hükümetlerle veya güçlü devlet dışı veya hükümet dışı aktörlerle diplomasi yapmaya zorlanmışlardır. Esasen “sağduyu” yaklaşımı insani yardım kurumlarının insani diplomasiye girip girmemesi gerektiği değil, müzakerelerin nasıl daha iyi yönetileceği sorusuna pratik yanıtlar aramaktadır. Bu bakış açısına göre, insani diplomasiyi yürütenler, müzakere taraflarının imzaladıkları uluslararası sözleşme veya ilgili ulusal yasalara dayanan inkâr

edilemez ve alakalı bilgiler kullanmalı, muhataplarının çıkarlarını doğru tespit etmeli ve kazan-kazan uzlaşması çerçevesinde onları ikna etmelidir. Görüşmeler esnasında, insani sahada bir giriş noktası ya da destekleyici bir kaynak görevi görece stratejik bir müttefik belirlemelidir. Diplomatik icraatlar gerçekleştirilirken masaya oturan kişiler, devletler yahut kurumlar arasında güveni tesis edecek itibar sahibi bir arabulucu öne sürülmelidir. Farklı fikirlerden tarafların ve bireylerin müzakere tarafları olarak belirlenmesi ve görüşmelerin yürütüldüğü ev sahibi ülkenin kabul etmesi gereken sorunlara çözüm önerisi getirilmesi ve iş birliğine dayalı bir anlayışın geliştirilmesi de insani diplomasi için gereklidir.

İnsani yardım aktörleri, insancıl zorunluluk olarak gördükleri şeyleri uygularken diplomatik alanda yer alan aktörlerden daha fazla risk alabilmektedirler.

c. Üçüncü nosyon ise e“ehven-i şer” (*a necessary evil*) olarak nitelenebilecek insani diplomasi anlayışıdır. Yani insani yardım faaliyetinin zaman zaman aşırı siyasallaşma riski kabul edilmektedir. Burada, insani yardım hedeflerine ulaşmak için üçüncü taraflarla diplomatik görüşmelerin bazı durumlarda yapılmasının gerekli olduğu kanısı hâkimdir. Bu gruba mensup kişiler de oksimoronistlerle birlikte insani sistemin herhangi bir devletin ya da ideolojinin tahakkümü altına girmeden kendi ilkeleri içerisinde kalıp kalmayacağına dair endişeleri paylaşmaktadır. Bu nosyona göre çatışma bölgelerinde insani müzakerelerin yürütülmesi kaçınılmazdır ve yardım

aktörleri insani diplomaside teknik açıdan daha iyi müdahaleler yapmak için uygun şekilde hazırlanmalı ve eğitilmelidir. İnsani yardım çalışanları uluslararası çatışma bölgelerinde doğrudan ya da dolaylı aktörler olarak görev alabilirler. Söz konusu anlayış, ulusal ve yerel düzeyde yardımın verimliliğini arttırmak için ülke kaynaklarının kullanılması gerektiği inancı taşır. İnsani diplomasının uygulanmasında başarılı olunması, yardım görevlilerinin bağımsızlığı ve güvenilirliğiyle doğru orantılıdır. Öte yandan yapılan görüşmelerde insani aktörlerin ikna kabiliyetleri de karışıklıkların yaşandığı bölgelerdeki sorunların çözümünü kolaylaştırır.⁷

Türkiye'nin İnsani Diplomasi Anlayışı

Türkiye'de insani diplomasi kavramı son yıllarda yoğun biçimde kullanılmaktadır. Ancak burada devletin insani diplomasi kavramına verdiği anlam ve uygulamalarla sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Resmî dış politikaya da yansıyan bu uygulamaya göre, Türkiye'nin “yumuşak güç” (*soft power*) olarak bilinen uygulamaları etkin bir şekilde kullanması ve kriz bölgelerindeki insan odaklı tavrı, kalkınma yardımları vb. şeklinde tezahür etmektedir.

TİKA, TOKİ ve AFAD gibi devlet kurumları aracılığıyla kriz coğrafyalarına yapılan destekler, Ankara'nın vicdan odaklı diplomasi oluşturma çabalarının bir sonucudur. Türkiye, insani diplomasi alanında Birleşmiş Milletler'in tüm katılımcıların iradesini daha doğru yansıtmaları için kapsayıcı bir yapı sağlanması adına da çaba harcamaktadır.⁸

Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan derin kırılmalar, bu siyasi, ekonomik ve toplumsal depremlerin Türkiye'ye olan etkileri karşısında Ankara'nın takındığı tutum, Türkiye Cumhuriyeti'nin izlediği insani diplomasının açık bir yansımasıdır. Tüm etnik ve dinsel gruplara, insani diplomasının en temel ilkesi olan vicdan prensibi çerçevesinde yaklaşan Türkiye, gerçekleştirdiği mülteci politikasında ve sağladığı insani yardımda da hiçbir ayrımcılığa gitmemiştir.

Ne var ki, Türkiye'nin Ortadoğu'dan Afrika'ya ve Akdeniz havzasına kadar dünyanın dört bir yanında izlediği bu insan odaklı dış politika, insani diplomasi olarak adlandırılmaz. Zira yukarıda da belirtildiği gibi, insani yardım yapmak veya kalkınma yardımlarında bulunmak, insani diplomasının konusu değildir. İnsani diplomasi, yardımın kolayca ulaştırılması için yürütülen diplomasiyi veya mağdurların hayatını kurtarmayı önceleyen sivil faaliyetleri kapsar. Bu anlamda, Türkiye'nin "insani eksenli dış politika" uygulamalarından bahsetmek daha doğru bir tanımlama olacaktır. İnsani diplomasi ise sivil aktörlerce yürütülen ve kriz bölgelerinde ihtiyaç sahiplerinin mağduriyetlerini diplomatik yöntemlerle çözümlenmeye çalışan bir disiplindir.

Türkiye, insani diplomasi alanında Birleşmiş Milletler'in tüm katılımcıların iradesini daha doğru yansıtmaları için kapsayıcı bir yapı sağlanması adına çaba harcamaktadır.

Yükselen bir insani aktör olarak Türkiye'nin insani yardım anlayışı, kalkınma iş birliği gündemi söz konusu olduğunda çok taraflı olmaktan ziyade çift yönlü bir görünüm arz etmektedir. Yani Türkiye insani diplomasini yürütürken, sadece belirli ülkelerle iş birliği yapmayı çok uluslu organizasyonlarla iş birliği yapmaya tercih etmektedir. Muayyen siyasi gündemlerin takip edilerek yürütülen bu geniş dış politika stratejisi, fiilî siyasi tarafsızlık sorunu gibi tartışmalara

yol açmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin izlediği vicdan odaklı siyaset, insani diplomasi olarak değil, "siyasi açıdan tarafsız" (*politically-neutral*), "değer yargılarından arındırılmış" (*value-free*), devlet çıkarlarını korumak ve teşvik etmek adına yürütülen insani yönelimli bir dış politika anlayışı olarak görülmektedir.⁹ Örneğin, Türkiye'nin yapmış olduğu resmî kalkınma yardımlarının oranı Suriye'deki savaştan kaçan mülteci sayısı ile doğru orantılı ilerlemiştir. Türkiye'nin uluslararası

toplumun hayli sınırlı yardımlarıyla çok sayıda mülteciye ev sahipliği

yapması, onun bölgesel güç olma rolüne katkıda bulunmuş ve Türkiye'ye uluslararası arenada itibar kazandırmıştır.¹⁰

Bu durum mevcut literatürdeki “insani diplomasi” (*humanitarian diplomacy*) ve “diplomasi olarak insanilik” (*humanitarianism as diplomacy*) arasındaki ayırmadan kaynaklanmaktadır. Çoğu zaman birbirinin tamamlayıcısı olarak farz edilen bu iki kavram, esasları itibarıyla birbirinden ayrılır. İnsani diplomasinin amacı, insani hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamak ve insani faaliyetleri desteklemek iken; diplomasi olarak insanilik, devletin kendi çıkarlarını korumak için kullandığı bir mekanizmadır.¹¹

Burada tartışılan konu, insani yardıma ihtiyaç duyan devletin gelişmesi ve kalkınması sağlanırken, muavenette bulunan ülkenin çıkarlarının da işin içerisine dâhil edilip edilmediği endişesidir. Ne yazık ki, iç içe geçmiş olan bu iki hususun sınırlarını keskin çizgilerle birbirinden ayırmak hayli güçtür.

İnsani Diplomasi ve İHH

İnsani diplomasiyi daha geniş amaçlar ve aktörler çerçevesinde tanımlayan İHH İnsani Yardım Vakfı, bahse konu diplomatik faaliyetleri kriz bölgelerinde ve uluslararası çapta yaygın biçimde kullanan en önemli sivil toplum kuruluşu olarak öne çıkmaktadır. Çalıştığı savaş ve kriz bölgelerinde insani yardımın yanı sıra,

insani diplomasi uygulamalarını yoğun biçimde yürüten İHH'nın bu konudaki temel referansları arasında dinî kaynaklar, medeniyet tarihindeki uygulamalar ve günümüzdeki uluslararası insancıl hukuk esasları yer almaktadır.

İnsan hayatını uluslararası çıkarlardan üstün tutan bir anlayışa sahip

olan İHH, yaşanan kriz durumlarıyla ilgili kamuoyunda duyarlılığı arttırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmakta, savaş, çatışma ya da afet bölgelerinde kendi iletişim kanallarını kullanarak sivillerin korunması konusunda ilgili bütün tarafların harekete geçirilmesine önyak olmaya çalışmaktadır. İHH, insani diplomasi faaliyetlerini yürütürken toplumdan aldığı desteklerle savunmasız insanlara yardım etmektedir. İnsan eliyle ya da doğal afetler gibi sebeplerle zuhur eden kriz durumlarından etkilenen toplumların kırılmalığının azaltılması, acılarının hafifletilmesi için sivilleri müdafaa eden, esir düşen kişilerin kurtarılması amacıyla müzakere faaliyetleri yürüten İHH, bu süreçte hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve bireylerle iş birliği yapabilmektedir.

İnsani unsurları gözeterek ve ilkel bir anlayışla hayata geçirdiği insani diplomasi faaliyetlerinde, kuşatma altındaki sivillere ulaşma-

İHH'nın insani diplomasi konusundaki temel referansları arasında dinî kaynaklar, medeniyet tarihindeki uygulamalar ve günümüzdeki uluslararası insancıl hukuk esasları yer almaktadır.

ya çalışmakta, türlü nedenlerle kaybolan kişilerin bulunması için çabalamaktadır. İHH, kriz bölgelerindeki toplumların hayatlarını daha yaşanır kılmak adına karar alıcılara ve kanaat önderlerine sivil baskı uygulayıp savaş yöntemlerine kısıtlamalar getirilmesi için uğraş vermektedir. Bununla amaçlanan, savaşın yol açtığı hasarın mümkün olduğunca hafifletilmesi ve toplumların kırılmalıklarının

azaltılması, can kayıplarının en aza indirilmesidir.

İHH, üzerine pek çok farklı söz söylenen insani diplomasi kavramına yeni bir soluk getirmiştir. Örneğin, insani diplomasi tanımında bilhassa kavramın konseptinin dışında bırakılan “barış amacı”, İHH'nın insani diplomasi faaliyetlerini yürütürken üzerinde ehemmiyetle durduğu ve kriz bölgelerinde uygulamaya çalıştığı bir misyondur. Bu durum onun kendisine amaç edindiği, “krizlerin sonlandırılması” ve “insan hayatının uluslararası çıkarların üzerinde tutulması” ilkesiyle ilgilidir.

Birçok uluslararası kuruluşun dahi giremediği bölgelerde, siyasi bir kimliğe sahip olmaksızın faaliyet gösterebilen İHH, savaş bölgelerindeki sivillerin kurtarılması, mağduriyetlerinin giderilmesi adına, anlaşmazlık halindeki bütün taraflar için çoğu zaman güvenilir bir muhatap olarak kabul edilmektedir. Çatışan taraflar arasında yaşanan sorunların çözümü noktasında da arabuluculuk faaliyetleri yapması kabul görmektedir. Örneğin, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşta tamamı sivil olmak üzere 2.130 Suriyeli, 70 İranlı, 6 Batılı, 1 Afgan ve onlarca Türkiye vatandaşının serbest bırakılmasına aracılık etmiştir. 2018 yılına gelindiğinde Esed rejiminin kuşatma altında tuttuğu bölgelerden insanların tahliye edilmesinde ve güvenli bölgelere ulaştırılmalarında da aktif rol oynamıştır.

Savaş ve çatışma ortamlarında böylesi bir sonuca ulaşabilmek yalnızca anlaşmazlık içerisinde olan gruplar

arasında tarafsız insani bir konum tesis edilmesiyle mümkündür. Gerek insanı her şeyden üstün tutan yaklaşımı gerekse ilkeli duruşu ve gayretleriyle bu ortamın oluşmasına vesile olan ve kitle iletişim araçlarını etkin bir biçimde kullanan İHH, sivillerin serbest bırakılmasını sağlamak için çaba sarf etmekte ve tarafları sorunun çözülmesi noktasında müessir adımlar atmaya teşvik etmektedir. İHH'nın bu tutumu Suriye'de, Bosna'da, Çeçenistan'da, Pakistan'da, Arakan'da, Mali'de, Moro/Filipinler'de yüzlerce insanın özgürlüğüne kavuşmasını sağlamış, sivillerin acılarının bir nebze de olsa dindirilmesine yardımcı olmuştur.

Kısaca ifade etmek gerekirse “her ne koşulda olursa olsun insanı yaşatmak” ve “onurunu korumak” ilkesi ile oluşturulan İHH'nın insani diplomasi çalışmaları şu başlıklar altında özetlenebilir:

- İnsani yardımın ulaştırılması için yürütülen diplomasi
- Arabuluculuk
- Barış misyonları
- Savaş bölgelerindeki sivillerin kurtarılması
- Kayıpların bulunması
- Savaş bölgelerindeki esirlerin özgürlüğü için müzakere
- Kuşatma altındaki bölgelerde yaşayan sivillere ulaşım

İHH'nın insani diplomasi uygulamalarında takip ettiği çalışma prensipleri şunlardır:

- Şeffaflık
- Konuyla ilgili bütün tarafların beklentilerini öğrenerek hassas dengeleri koruma
- Risk analizi ve iletişimi özenle yapma

- Gizlilik kurallarına dikkat ve reyting uğruna insanların hayatını riske atmama
- Söylem ve eylem birliği
- İlk zorlukta sürecin kilitlenmemesi
- Hayatı söz konusu olan kişiler hangi görüşe mensup olursa olsun eşit davranma
- Siyasi polemiklerden uzak durma
- Bütün taraflarca kabul görmüş, saygın, sabırlı, bağımsız, cesur, tarafsız bir aktör olma
- Sivillerin temsilcisi olma

Bugün İHH'nın insani diplomasi faaliyetleri içinde halen devam etmekte olan başlıca misyonları arasında şunlar sayılabilir:

1. Suriye'de kuşatma altındaki bölgelere sıkışıp kalmış sivillerin

tahtiyesi ve güvenli bölgelere ulaştırılmaları.

2. Suriye'de başta kadınlar olmak üzere esir durumdaki sivillerin kurtarılması için yürütülen çalışmalar.
3. Filipinler'de hükümet ile Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) arasında yürütülen barış sürecinde Üçüncü Taraf Gözlem Heyeti (TPMT) üyeliği ve barış gözlemciliği rolü.
4. Libya'da kuşatma altındaki bölgelere yardım koridoru açılması konusunda yürütülen müzakereler.
5. Libya'da sivillerin zarar görmesini önlemek üzere, bazı çatışma bölgelerinde barış görüşmeleri konusunda arabuluculuk.

Sonnotlar

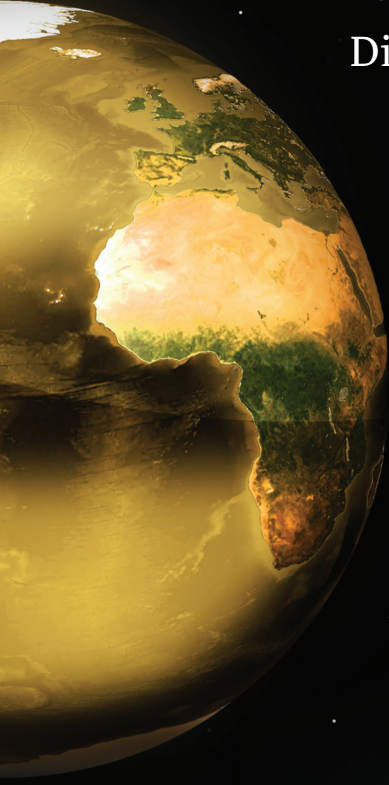
1. “Humanitarian diplomacy policy”, IFRC, <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/humanitarian-diplomacy/humanitarian-diplomacy-policy/>
2. Philippe Regnier, “The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition”, *International Review of The Red Cross*, Vol. 93, No. 884, 2011, s. 1212-1213.
3. Christa Machiver, “Disaster Diplomacy: A Brief Review,” *Strategic Applications International*, (2012), s. 3-4.
4. Larry Minear, Hazel Smith, “Introduction,” Larry Minear, Hazel Smith (ed.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*, United Nations Press, 2007, s. 1.
5. “Objectives and Definition of Humanitarian Action”, GHD, <https://www.ghdinitiative.org/ghd/gns/principles-good-practice-of-ghd/principles-good-practice-ghd.html>
6. Larry Minear, “The craft of humanitarin diplomacy”, Minear, Smith (ed.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*, s. 8.
7. Hazel Smith, “Humanitarian diplomacy: theory and practice”, Minear, Smith (ed.), *Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft*, s. 38-41.
8. Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects”, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Vol. 41, No. 6, 2013, s. 867-868.
9. Federico Donelli, “Features, Aims and Limits of Turkey’s Humanitarian Diplomacy”, *Central European Journal of International and Security Studies* 11, No. 3, 2017, s. 76.
10. Emel Parlar Dal, “Conceptualising and testing the ‘emerging regional power’ of Turkey in the shifting international order”, *Third World Quarterly*, DOI: 10.1080/01436597.2016.1142367, 2016, s. 13.
11. Jacinta O’Hagan, “Australia and the promise and the perils of humanitarian diplomacy”, *Australian Journal of International Affairs*, DOI: 10.1080/10357718.2016.1220495, 2016, s. 7-8.

İNSAMER

İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANİTARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İnsani Diplomasi

Nuhun Gemisi

Sayfa Tasarım: Fatih Hacıoğlu

Baskı: Pelikan Basım Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.

Odin İş Merkezi No. 28/1 Topkapı-İSTANBUL

İnsani diplomasi, savaş veya kriz gibi sebeplerle mağduriyet yaşayan toplumlarda sivillerin hayatının kurtarılması, insani yardıma ulaşmaları veya bölgelerindeki krizin aşılmasında insani yardım dışı faaliyetleri ifade eden bir kavramdır. Batılı kaynaklarda, “mağdur durumdaki toplumlara yardım konusunda temel insani yardım ilkelerine bağlı kalınması gerektiğine politika yapıcıların ve kanaat önderlerinin ikna edilmesi işi” olarak tanımlanmaktadır. Üzerinde ittifak edilen evrensel bir tanımlı olmasa da insani diplomasi, temel insani prensipleri ve insani alanı koruyan önlemleri içeren yeni bir sahadır. En özet ifade ile insani diplomasi, insani yardımın mağdurlara ulaştırılması için yürütölen sivil diplomatik faaliyetleri konu edinir.